

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönnö 1.3.2021

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän lausunto: HE 253/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta

Joutsenon vastaanottokeskus kiittää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää hallinnoivana tahona mahdollisuudesta lausua asiassa. Kiitämme myös lisäajasta lausunnon toimittamiselle. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisemiseksi sekä työvoiman hyväksikäytön uhrin oikeusaseman parantamiseksi. Lisäksi tavoitteena on edistää työperäisen hyväksikäytön ilmi tulemistä. Esityksen tavoitteet ovat hyviä ja tervetulleita. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toiminnassa ja laajassa sidosryhmäyhteistyössä törmätään tietoihin ja tapauksiin, joissa on kysymys eritasoisesta ulkomaisen työvoiman hyväksikäytöstä. On hyvä, että esityksessä on otettu ratkaisukeskeinen näkökulma ja huomioitu saatavilla oleva tieto siitä, mitkä seikat nykyisellään tosiasiallisesti estävät ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ilmituloa. Esityksessä on huomioitu nimenomaisesti hyväksikäytön kohteeksi joutuvien syyt olla tuomatta ilmi hyväksikäyttöä ja olla kääntymättä viranomaisten puoleen.

Tärkeintä olisi pystyä jo ennalta estämään ulkomaalaisen työvoiman tuominen Suomeen hyväksikäyttäviin olosuhteisiin sekä ennalta estää erityisesti uusien työntekijöiden palkkaaminen silloin, kun työnantajavelvoitteista ei ole aiemminkaan muidenkaan työntekijöiden kohdalla huolehdittu eikä velvoitteista ole edes tarkoitus huolehtia. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmänkin toiminnassa on törmätty tilanteisiin, joissa auttamisjärjestelmän asiakkaaksi on otettu työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhri, jonka entinen työnantajayritys samaan aikaan edelleen jatkaa ulkomaalaisen työvoiman palkkaamista ja tuomista Suomeen oletettavasti samanlaisiin hyväksikäyttäviin olosuhteisiin. On siksi tervetullutta, että esityksen tavoitteena on ennaltaehkäistä työvoiman hyväksikäyttöä laajentamalla viranomaisten keinovalikoimaa säätämällä mahdollisuudesta jättää oleskelulupa myöntämättä myös silloin, kun on perusteltua aiheuttaa epäillä työnantajan tai toimeksiantajan tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. Sen sijaan esitys ei vaikuttaisi tuovan ratkaisua saman työnantajan palveluksessa mahdollisesti jo olevien ulkomaalaisten työntekijöiden tilanteeseen. Esitys ei huomioi sitä, mitä tapahtuisi heille myönnettyille oleskeluluville.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän näkökulmasta huomio kiinnittyy esityksessä seuraaviin seikkoihin koskien esitettyä lisäystä ulkomaalaislain 78 §:ään koskien oleskeluluvan nojalla työskentelevälle ulkomaalaiselle hakemuksesta myönnettävää työnteko-oikeuden laajentamista sekä esitettyä 54 b §:ää työnantajan moitittavan menettelyn takia myönnettävästä jatkoluovasta:

1) Esityksessä lähdetään siitä, että Maahanmuuttoviraston tulisi ilmoittaa sekä työnteko-oikeuden laajentamispäätöksen tekemisen yhteydessä että esitetyn 54 b §:n mukaisen lupaharkinnan yhteydessä tekemänsä havainnot poliisille joko vinkkitietona tai tutkintapyyntönä. Auttamisjärjestelmä pitää sinänsä tärkeänä poliisin tiedonsaantia mahdollisesta rikollisesta toiminnasta. Käytännössä ehdotetun jatko-oleskeluluvan sekä työnteko-oikeuden laajennuksen saamisen ehdoksi muodostuu kuitenkin tällöin hakijalle se, että asiasta ja työnantajan toimista ilmoitetaan poliisille. Mahdollisille hakijoille tulee tällöin

tehdä tiedettäväksi, että hakemus ja siinä annetut tiedot johtavat siihen, että jonkinlainen ilmoitus asiasta tehdään poliisiin.

Jää epäselväksi, mitä poliisi käytännössä pystyisi tekemään esimerkiksi yleisellä vihjetiedolla siitä, että yritys/työnantaja x on Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan laiminlyönyt työnantajavelvoitteitaan erikseen ilmoitettavilla tavoilla tai hyväksikäyttänyt työntekijää/työntekijöitä ilman, että poliisi saisi myös tietoonsa, mistä tai keneltä Maahanmuuttovirasto on tietonsa saanut ja keneen teot ovat kohdistuneet. Jos taas tarkoituksena on, että Maahanmuuttovirasto ilmoittaa poliisille tarkalleen tiedot hakijasta ja siitä, mitä hän on työskentelyolosuhteistaan kertonut, tulisi Maahanmuuttoviraston aktiivisesta ilmoitusvelvollisuudesta säätää selvyyden vuoksi mieluiten pykälä tasolla pelkän perusteluissa olevan maininnan sijaan.

Auttamisjärjestelmälle on muodostunut kuva siitä, että Suomessa ollaan tällä hetkellä varsin vahvasti ja laajasti sitä mieltä, ettei hyväksikäytön kohteeksi joutuneen avun ehtona saisi millään tavoin olla se, että asiassa tehdään ilmoitus poliisiin halusipa hyväksikäytön uhriksi joutunut itse sitä tai ei. Nykyisen hallituksen hallitusohjelmassa lähdetään siitä, että myös ihmiskaupan uhrien auttamisen (auttamisjärjestelmän asiakkuus) ja rikosprosessin kytkös poistetaan lakimuutoksin kokonaan. Nyt käsillä olevassa esityksessä työnteke-oikeuden laajentamisen sekä jatko-oleskeluluvan ehdoksi kuitenkin käytännössä asetetaan se, että poliisille annetaan asiasta tiedot. Vaikkei käsillä olevassa esityksessä olekaan kysymys sinänsä mistään auttamispalveluista, myös tässä esityksessä on kysymys siitä, miten voidaan edesauttaa hyväksikäyttöä kokeneiden kääntymistä viranomaisten puoleen tai ainakin madaltaa tätä kynnystä ja, miten voidaan varmistua, etteivät he itse joudu kohtuuttomaan tilanteeseen. Tulisi miettiä minkälainen kokonaisuus eri lainsäädännöistä muodostuu ja, etteivät ne ole keskenään ristiriitaisia.

3) On epäselvää, mikä ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan ja esityksen 54 b §:n mukaisen oleskeluluvan suhde on. Mikäli henkilön epäillään joutuneen työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhriksi ja asiassa on ihmiskaupparikoksen esitutkinta käynnissä, hänellä on usein perusteet saada 52 a §:n 1 momentin mukainen *tilapäinen* ihmiskaupan uhrin oleskelulupa. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa voidaan myöntää jatkuvana vain, jos hakija on erityisen haavoittuvassa asemassa, mitä työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneet auttamisjärjestelmän kokemuksen mukaan harvoin ovat. Jos on kysymys ihmiskaupan uhrista, jolla on jo ollut Suomessa oleskelulupa, hänen ei todennäköisesti enää kannattaisi hakea ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa ollenkaan, koska esitetty 54 b §:n mukainen lupa myönnetään *jatkuvana* (A) lupana ja se on siten hakijalle vaihtoehto. Näyttäisi tätä taustaa vasten siltä, että jatkossa ne työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneet ihmiskaupan uhrit (vakavinta hyväksikäyttöä työelämässä kohdanneet), joilla on jo aiemmin ollut oleskelulupa Suomessa ja ne muutoin vastaavaa hyväksikäyttöä kokeneet, joilla ei ole ollut oleskelulupaa Suomessa, olisivat jatkossa eriarvoisessa asemassa. Jälkimmäisillä olisi käytännössä mahdollisuus saada vain tilapäisenä myönnettävä ihmiskaupan uhrin oleskelulupa.

Lisäksi olisi myös niin, että lievemmän työvoiman hyväksikäytön kuin ihmiskaupan uhriksi joutuneet voisivat olla edullisemmassa asemassa kuin ihmiskaupan uhriksi joutuneet. Jos henkilöllä on ollut Suomessa jo oleskelulupa, hänellä on mahdollisuus hakea ja saada esitetty 54 b §:n mukainen jatkolupa, vaikkei kysymys olisikaan ihmiskaupasta ja vaikkei asiassa muutoinkaan olisi käynnissä esitutkintaa mistään rikoksesta. Sen sijaan ihmiskaupan uhriksi joutunut, jolla ei aiemmin ole ollut lupaa Suomeen, voisi saada vain tilapäisen ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan ja senkin sillä ehdolla, että asiassa on käynnissä esitutkinta ihmiskaupparikoksesta.

Olemme tuoneet samat seikat esiin myös hallintovaliokunnalle antamassamme lausunnossa. Vaikuttaisi siltä, että esityksen haasteet liittyvät keskeisimmin siihen, minkälaisen kokonaisuuden esityksen säännökset muodostavat jo olemassa olevan lainsäädännön

kanssa ja miten nykyiset ja esitetyt säännökset huomioivat eri asemassa olevien ulkomaalaisten työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden yhdenvertaisuuden.

Johtaja

Antti Jäppinen

Apulaisjohtaja

Katri Lyijynen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Maahanmuuttovirasto 15.03.2021 klo 09:54. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta